

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається процес мовної підготовки курсантів військового вузу, який спрямований на розвиток комунікативної компетентності за допомогою засобів іноземної мови. Військовий фахівець у наші дні повинен вміти здійснювати професійну мовленнєву діяльність іноземною мовою, щоб мати можливість брати участь у міжнародних проєктах, спільних навчаннях, веденні службової переписки з іноземними колегами. Під час вивчення дисциплін “Іноземна мова професійного спілкування” та “Військово-спеціальна мовна підготовка” майбутні військові фахівці навчаються використовувати іноземну мову у своєму та інішомовному професійному середовищі. Автори розкривають основні етапи професійно-орієнтованого навчання курсантів іноземних мов. На першому етапі необхідно оволодіти іноземною мовою в обсязі, який співвідноситься із стандартизованим мовленнєвим рівнем НАТО “СТАНАГ 6001” – СМР-1+. На другому етапі потрібно досягти мовленнєвого рівня НАТО “СТАНАГ 6001” СМР-2+. Під час викладання цих дисциплін використовуються найкращі світові методики CLIL (контентно-мовне інтегроване навчання). Також визначені умови організації мовної підготовки курсантів в умовах модернізації вищої військової освіти в Україні. У зв'язку з суворою регламентацією навчального процесу і всіх сторін життя курсантів зростає роль викладача іноземної мови, який має не тільки зацікавити курсантів, але і підвищити їх мотивацію. Фахово-прикладна спрямованість навчальних дисциплін “Іноземна мова професійного спілкування” та “Військово-спеціальна мовна підготовка” зумовлюється мовним матеріалом і тематикою, зміст яких враховує специфіку підготовки курсантів як першого освітнього рівня вищої освіти, так і освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”.

Ключові слова: професійна діяльність, мовна підготовка, військовий вуз, мотивація, інішомовна мовленнєва діяльність, комунікативна компетенція.

Наразі спостерігається необхідність вдосконалення процесу навчання іноземної мови у військових вузах. Стрімкий розвиток військового співробітництва України з країнами – членами НАТО, організація та проведення спільних з військами НАТО навчань, участь у єдиній системі Європейської безпеки, проведення міжнародних операцій у складі сил ООН, розширення сфер обміну спеціалістами та інформацією військового характеру веде до потреби у військових фахівцях, які вільно володіють іноземними мовами для здійснення професійної діяльності. Особлива увага приділяється підготовці курсантів з іноземних мов, а також зростають вимоги до випускників вищих військових навчальних закладів стосовно їх професіоналізму і знання іноземних мов.

У працях Л. В. Биркун, О. І. Вишневського, І. О. Зимньої, Ю.І. Пассова, С. С. Вітвицької, О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк, М. В. Левківського досліджуються різні аспекти професійної компетентності. Закордонні вчені публікували у різні роки цікаві дослідження як щодо викладання іноземної мови, так і щодо інших сфер людської діяльності, пов'язаних з іноземними мовами (J. Crandall, A. G. Grognet, A. Hadley, N. O'Sullivan). Більшість вчених вважають комунікативну компетентність вагомими складником професійної компетентності, яка має в кожному виді діяльності свою специфіку.

Мета статті – розглянути особливості підготовки курсантів, шляхи, які допомагають підвищити інішомовну професійну підготовку майбутніх офіцерів, та визначити умови організації навчання для успішного оволодіння іноземною мовою у вищому військовому навчальному закладі.

Актуальність статті пов'язана з тим, що в наш час великого значення набуває мовна підготовка майбутнього офіцера, який набуває навички інішомовного професійного спілкування під час навчання іноземною мовою як системи знань, умінь та навичок, які сприяють розвитку соціокультурної компетенції курсантів, формуванню світогляду, моралі та поведінки, готують до професійної діяльності. В процесі навчання іноземною мовою професійного спілкування у вищих військових навчальних закладах комплексно реалізуються практичні, виховні, розвиваючі і освітні цілі. Практична мета – оволодіння курсантами іноземною мовою в обсязі програми нижчого середнього та середнього професійно-орієнтованого мовних курсів, які співвідносяться із стандартизованим мовленнєвим рівнем НАТО “СТАНАГ 6001” – СМР-2. Виховна мета передбачає виховання у курсантів навичок спілкування, позитивне ставлення до іноземної мови, культури народу, розуміння важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користування нею як засобом спілкування. Розвиваюча мета реалізується у процесі оволодіння курсантами досвідом творчості, усвідомлення явищ як своєї, так і іншої дійсності, їх подібності та розбіжності. Загальноосвітня мета передбачає усвідомлення курсантами навчання суті мовних явищ, інішої системи понять, через яку може сприйматися дійсність.

Мовна підготовка військових фахівців має бути спрямована на придбання лінгвістичних і соціокультурних знань, а також на формування розумових, інтелектуальних здібностей, що дозволяють здійснювати

комунікативні, військово-професійні завдання за допомогою засобів іноземної мови. Метою вивчення дисципліни “Іноземна мова професійного спілкування” є підготовка військового фахівця, який вміє використовувати іноземну мову у своєму та іншомовному професійному середовищі. Тому під час навчання потрібно сформувавши у курсантів мовленнєві компетенції, які забезпечать його ефективне спілкування в професійному середовищі. Крім того, потрібно дати загальні знання та вміння, розвивати здатність до самооцінки і навички самостійного навчання, бо це дасть курсантам змогу продовжувати навчання як в академічному, так і в професійному середовищі. Дуже важливо зміцнювати впевненість курсантів як користувачів мови, а також їх позитивне ставлення до вивчення мови.

У цій статті під терміном “мовна підготовка” маються на увазі такі поняття: зміст навчання й особливості його організації; особистісно-орієнтоване навчання; іншомовна мовленнєва діяльність; мотивація мовленнєвої діяльності тих, що вивчають іноземну мову; формування комунікативної компетентності.

Н. Д. Гальскова стверджує, що в змісті навчання і його організації відображається необхідна інформація, яка становить орієнтовну основу (специфічна лексика, мовні та мовленнєві кліше, правила їх вживання, граматичний матеріал) [1, с. 67]. На першому етапі навчання курсанти опановують водно-коригувальний курс, який є основою формування необхідних мовних знань. У військовому вузі відсутній вступний екзамен з дисципліни “Іноземна мова”, що веде до необхідності будувати варіативний навчальний процес для курсантів з різним рівнем мовної підготовки. У зв’язку з цим під час комплектації мовних груп необхідно поділяти курсантів за рівнем навченості. Основний курс навчання іноземної мови є першим етапом у мовній професійній підготовці курсантів. Цей етап включає в себе дві частини. У першій частині курсу вводиться загальнонавчана військова лексика, загальноприйняті граматичні та мовленнєві структури у вигляді кліше. Наприкінці першого етапу курсанти мають оволодіти іноземною мовою в обсязі, який співвідноситься із стандартизованим мовленнєвим рівнем НАТО “СТАНАГ 6001” – СМР-1+. На другому етапі суттєву частину навчального матеріалу займає професійно-орієнтована лексика. На цьому етапі потрібно досягти мовленнєвий рівень НАТО “СТАНАГ 6001” – СМР-2 +.

Формування навичок усного мовлення в монологічній та діалогічній формах здійснюється за допомогою мовних, мовленнєвих вправ, відповідей на питання, переказу, складання міні-діалогів і міні-монологів. Навчання професійно-орієнтованого діалогу і монологу є актуальним видом усного мовлення курсантів. Найчастіше усне мовлення курсантів відбувається на базі лексико-термінологічних і мовних кліше, застосування яких передбачається вимогами проведення інструктажів, радіопереговорів, надання наказів тощо. Вміння спілкуватися, підтримувати розмову за тематикою свого фаху включає в себе отримання інформації, її критичне осмислення, узагальнення, аналіз і висловлення своєї думки.

Під час проведення практичних занять активізувати навчальний процес допомагає використання рольових ігор, ділових ситуацій, традиційних та інноваційних технологій навчання іноземної мови. Рольові ігри дозволяють не тільки оволодіти навчальним матеріалом, а й свідомо використовувати його в мовленні. Вони розвивають і вдосконалюють мовленнєво-розумову діяльність, і у курсантів з’являється бажання спілкуватися іноземною мовою після занять. У ділових іграх курсанти мають можливість виконувати ролі учасників певних ситуацій.

Дуже важливу роль у процесі оволодіння іноземною мовою професійного спілкування відіграє письмо. Основними аспектами ефективного писемного мовлення є знання граматики, лексики, правопису, пунктуації, стилів, зв’язність і логічність. Курсанти повинні оволодіти писемним мовленням як засобом спілкування. Це означає, що курсанти повинні вміти передати на письмі матеріал, опрацьований усно; засвоїти структури речень, властивих усній та письмовій формам спілкування, вміти комбінування їх у мовленні.

Позааудиторне читання є обов’язковим компонентом курсу навчання іноземної мови. Мета цієї діяльності – придбання навичок самостійної роботи з іноземним текстом, вдосконалення навичок читання з вилученням необхідної інформації, розширення словникового запасу і закріплення вивчених граматичних конструкцій.

Важливе місце в підвищенні якості навчання займає самостійна робота курсантів, яка є важливим складником навчального процесу і має на меті закріплення і вдосконалення отриманих знань і навичок. Ефективним новітнім методом навчання є метод проєктів, який спрямований на розвиток активного самостійного мислення курсантів і має навчити їх не просто відтворювати інформацію, а вміти застосовувати її на практиці.

Особистісно-орієнтований підхід у навчанні іноземних мов здійснюється за допомогою нових інформаційних технологій, Інтернет-ресурсів, які дозволяють враховувати здатності курсантів, рівень їхньої мовної підготовки, інтереси. Засобами обліку індивідуальних особливостей курсантів у навчальному процесі з іноземної мови є матеріали різного дидактичного призначення, пам’ятки, схеми, що дозволяє здійснювати диференційований підхід до курсантів.

Іншим компонентом мовної підготовки курсантів є розвиток іншомовної мовленнєвої діяльності, яка передбачає процес формування мовленнєвої діяльності, під час якої відпрацювання мовних дій призводить до формування комунікативної компетенції, що своєю чергою підвищує якість освіти.

П. І. Образцова і О. Ю. Іванова вважають, що комунікативна компетенція дозволяє розуміти нам цей термін як здатність співвідносити мовні засоби з умовами і завданнями комунікативного спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки та комунікативної доцільності висловлювання [3, с. 51].

Військовий фахівець у наші дні повинен вміти здійснювати професійну мовленнєву діяльність іноземною мовою для участі в міжнародних проєктах, спільних навчаннях, ведення службової переписки з іноземними колегами. Знання іноземної мови необхідно також і для ознайомлення з сучасними досягненнями в сфері військової науки і техніки.

Навчання у військовому вузі відрізняється суворою регламентацією всіх сторін життя і навчального процесу курсантів. У цій ситуації завдання викладача іноземної мови – створити умови для реалізації пізнавальної та творчої діяльності кожного курсанта на практичних заняттях і в процесі позааудиторної самостійної підготовки. З цієї точки зору презентації – це дуже популярний методичний прийом, бо їх застосування дозволяє здійснювати індивідуальний підхід і водночас підвищує ефективність самостійної роботи, під час якої курсант шукає додаткову інформацію за фахом на іноземній мові, творчо підходячи до розширення свого інформаційного простору.

Е. Ф. Зеєр, А. М. Павлова, А. М. Симанюк виділяють такі положення, що впливають на мотиваційну сферу тих, що навчаються [2, с. 47]:

- профілізація навчання іноземної мови;
- наявність інформативних, актуальних, сучасних навчальних матеріалів;
- застосування різних форм позакласної діяльності: студентські наукові конференції, конкурси та олімпіади з іноземної мови, науково-дослідні семінари.

Урахування цих особливостей у навчанні іноземної мови курсантів військового вузу дозволяє розвивати позитивну мотивацію, їх творчі здібності, крім того – підвищити статус предмета іноземної мови в немовному вузі.

Особливостями організації практичних занять з іноземної мови у військовому вузі є:

- використання професійно-орієнтованих навчальних і оригінальних текстів, аудіо- та візуальних матеріалів у процесі проходження дисциплін “Іноземна мова професійного спілкування” і “Військово-спеціальна мовна підготовка”;

- вивчення загальновійськової лексики;
- створення на аудиторних заняттях навчальних мовних ситуацій, характерних для діяльності фахівців у військовій сфері.

Методика навчання іноземної мови у військовому вузі повинна будуватися з урахуванням оптимального співвідношення читання, говоріння, письма та аудіювання на різних етапах навчання, професійно-орієнтованого навчання та індивідуалізації навчання, що передбачає певний алгоритм поетапного становлення мовних навичок і умінь у системі іншомовної освіти. В основі викладання курсів “Іноземна мова професійного спілкування” та “Військово-спеціальна мовна підготовка” у нашому навчальному закладі лежить комунікативна методика, яка передбачає застосування найкращих світових методик CLIL (контентно-мовне інтегроване навчання), за основу береться підхід змішаного навчання (blended learning) та сучасні методи навчання, що сприяють критичному мисленню та розвивають автономні навички навчання курсантів.

Висновки. Іноземна мова необхідна для вивчення у військовому вузі, оскільки на практичних заняттях і в процесі самостійної позааудиторної роботи курсант занурюється в діяльність співтворчості і активного спілкування. Через вивчення іноземної мови йде уточнення термінологічного і концептуального змісту професійно-значущих військових дисциплін, що сприяє кращому засвоєнню профільного матеріалу і розвитку професійного інтелекту майбутнього офіцера.

Використана література:

1. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика. Москва : Академия, 2004. 336 с.
2. Зеєр Э. Ф., Павлова А. М., Сыманюк Э. Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: учебное пособие для вузов по специальности “профессиональное обучение (по отраслям)”. Москва : Моск. психолого-соц. ин-т, МПСИ, 2005. 216 с.
3. Образцов П. И., Иванова О. Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов. Орел : Орловский гос. университет ОГУ, 2005. 114 с.
4. Закон України “Про вищу освіту”: Закон України від 1.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. ст.2004.
5. Наказ міністра оборони України № 767 “Про напрями та завдання щодо удосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України у 2012–2014 роках”. Головне управління військової освіти МО України. Київ, 2012. 6 с.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, вивчення, викладання, оцінювання. Відділ сучасних мов. Страсбург. Київ : Ленвіт, 2003. 261 с.
7. Гончарова О. М. Теоретико-методичні основи особистісно орієнтованої системи формування інформативних компетентностей студентів економічних спеціальностей : дис. доктора пед. Наук : 13.00.02. Київ, 2007. 490 с
8. Хуторской А. В. Компетентностный подход как воплощение договора между социумом и личностью. *Вестник Института образования человека*. 2012. № 2. Москва : Институт образования человека.
9. Пассов Е. И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования. “Развитие индивидуальности в диалог культуры”. Москва : Просвещение, 2000. 161 с.

References:

1. Galskova N.D. (2004). Teoriya obucheniya inostrannym yazykam: lingvodidaktika i metodika. [Theory of teaching foreign languages: linguodidactics and methodology]. Moskva: Akademiya 336 s. [in Russian]
2. Zeer E.F., Pavlova A.M., Syimanyuk E.E. (2005). Modernizatsiya professionalnogo obrazovaniya: kompetentnostnyy podhod: uchebnoe posobie dlya vuzov po spetsialnosti "professionalnoe obuchenie (po otroslyam)". [Modernization of vocational education: competence approach: textbook for universities in the specialty "vocational training (by industry)"]. Moskva: Mosk. psihologo-sots. in-t, MPSI. 216 s. [in Russian]
3. Obratstov P.I. Ivanova O.Yu. (2005). Professionalno-orientirovannoe obuchenie inostrannomu yazyku na neyazykovykh fakultetakh vuzov. [Professionally oriented teaching of a foreign language at non-linguistic faculties of universities]. Orel: Orlovskiy gos. universitet OGU. 114 s. [in Russian].
4. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu": Zakon Ukrainy vid 1.07.2014 r. № 1556-VII, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014, № 37-38, st.2004 [Law of Ukraine on Higher Education № 1556-VII. (2014, July 1) Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 37-38]. [in Ukrainian].
5. Nakaz ministra obrony Ukrainy № 767 "Pro napriamy ta zavdannia shchodo udoskonalennia movnoi pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy u 2012 – 2014 rokakh". Holovne upravlinnia viiskovoi osvity MO Ukrainy. [Order of the Minister of Defense of Ukraine № 767 "On directions and tasks for improving language training in the Armed Forces of Ukraine in 2012–2014v"]. Kyiv. 6 s. [in Ukrainian].
6. Zahalnoevropeyski Rekomendatsii z movnoi osvity, vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia. Viddil suchasnykh mov. Strasburh. (2003) [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment]. Strasburh. Kyiv: Lensvit. 261 s. [in Ukrainian].
7. Honcharova O. M. (2007). Teoretyko-metodychni osnovy osobystisno oriyentovanoi systemy formuvannia informatyvnykh kompetentnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnosti: dys. doktora ped. nauk: 13.00.02. [Theoretical and methodical bases of personality-oriented system of formation of informative competences of students of economic specialties: dissertation of the doctor of pedagogical sciences: 13.00.02]. Kyiv. 490 s. [in Ukrainian]
8. Hutorskoy A. V. (2012). Kompetentnostnyy podhod kak voploschenie dogovora mezhdru sotsiumom i lichnostyu. [Competence-based approach as the embodiment of the contract between society and the individual.]. Vestnik Instituta obrazovaniya cheloveka. № 2. Moskva: Institut obrazovaniya cheloveka.
9. Passov E. I. (2000.) Programma-kontseptsiya kommunikativnogo inoyazychnogo obrazovaniya. "Razvitie individualnosti v dialoge kultur". [Program-concept of communicative foreign language education. "Development of individuality in the dialogue of cultures"]. Moskva: Prosveschenie, 161 s.

Antonian I. M., Popovych N. H. Specific features of cadets' professional language training at military institutions

The article examines the process of language training of cadets of military institutions, which is aimed at developing communicative competence with the help of a foreign language. Military specialists today must be able to carry out professional speech activities in a foreign language in order to be able to participate in international projects, joint exercises, and maintain official correspondence with foreign colleagues. While studying the disciplines "Foreign language of professional communication" and "Military-special language training" future military specialists learn to use a foreign language in their own and foreign language professional environment.

The authors reveal the main stages of professionally oriented teaching of foreign language of cadets. At the first stage, it is necessary to master a foreign language to the extent that corresponds to the standardized language level of NATO "STANAG 6001" – Level-1 +. At the second stage it is necessary to reach the NATO language level "STANAG 6001" Level-2 +.

When teaching these disciplines, the best world methods CLIL (content-language integrated learning) are used. The conditions for organizing the language training of cadets in the context of the modernization of higher military education in Ukraine have also been determined. Due to the strict regulation of the educational process and all aspects of cadets' life, the role of a foreign language teacher is growing, and his task is not only to get the cadets interested, but also to increase their motivation.

The professionally applied orientation of the disciplines "Foreign language of professional communication" and "Military special language training" is determined by the language material and topics, the content of which takes into account the specifics of training cadets of both the first educational level of higher education and the educational qualification level "Master".

Key words: professional activity, language training, military institute, motivation, foreign language activity, communicative competence.